

Fem medeltida kvinnor på frimärken

Av Ulla Wengraf

Personer som hedras med att hamna på frimärke har oftast betytt något för sin samtid och kanske även för senare tid. Även om man bortser från kungar, presidenter och påvar, som ju i de allra flesta fall är av manligt kön, så är de personer som utgör frimärksmotiv till största delen män. För Sveriges del kom den första kvinnan på frimärke 1938, den förste mannen – icke kunglig – 1936, Axel Oxenstierna. Sedan kom det ut ytterligare nio frimärken med män innan den heliga Birgittas 550-årsjubileum som helgon uppmärksammandes 1941. Utvecklingen har varit likartad i de flesta länder.

Mitt intresseområde är medeltiden och från den tiden finns det faktiskt en del kvinnor att studera. Några är ju väl kända, men vem vet så mycket om Ermesinde av Luxemburg eller Elisabeth av Ungern? Jag har valt ut fem kvinnor som jag av olika skäl tycker är intressanta och som även finns på frimärken, kvinnor som levt under olika epoker av medeltiden. Dessa är Hildegard av Bingen (1098-1179), Ermesinde av Luxemburg (1186-1247), Elisabeth av Ungern (1207-1231), Katarina av Siena (1347-1380) och Jeanne d'Arc (1412-1431).

Hildegard av Bingen

föddes på sommaren 1098 i ett adligt hem i Reinhausen i Tyskland där fadern, Hildegard, var länsherre. Det man vet om modern är att hon hette Mechthild och blev mor till tio barn, av vilka Hildegard var det yngsta. Av syskonskaran kom flera att ägna sig åt kyrkan. Liksom Birgitta hade Hildegard tidigt visuella upplevelser. Hon sade sig leva i

.....
ULLA WENGRAF är född 1927.

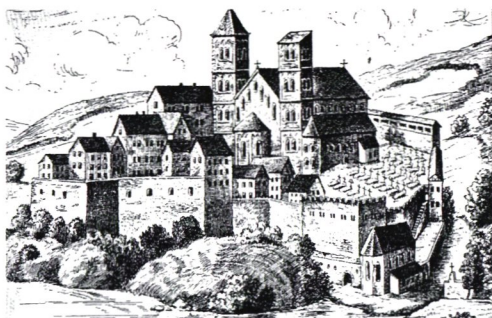
Hon har varit yrkesverksam inom hälso- och sjukvård som sjuksköterska, lärare och administratör. Intresset för historia gör att hon valt detta ämne för sitt frimärkssamlade och i första hand medeltiden och de människor som levde då. Hon är ordförande i Stockholms Motivsamlarklubb, vice ordförande och sekreterare i Stockholms Filatelist-Förening, fungerar som sammankallande i valberedningarna för Postmusei Vänner och för Sveriges Filatelist-Förbund, i vars styrelse hon ingick 1992-2000.

.....

ett "ljus", som av familjen tolkades komma från himlen. Hildegard sändes därför i unga år till benediktinerklostret Disibodenberg, där en vän till familjen, Jutta av Sponheim, förestod ett kvinnligt konvent i anslutning till munkklostret.

I klostret levde kvinnorna utestängda från världen, den enda vägen ut gick till klosterkyrkan. Hildegard fick den uppföstran som på denna tid gavs till flickor i kloster, något lite av boklig kunskap, men mera av det som räknades som kvinnliga sysslor. Senare i livet klagade hon över att det latin hon kunde kom från mässorna. Hennes visioner togs i alla fall på allvar och en lärd munk vid namn Volmar tog sig an Hildegard, både när det gällde uppföstran och nerteckning av hennes visioner.

Konventet omvandlades till ett självständigt nunnekloster och när Jutta dog 1136, valdes Hildegard till dess abbedissa. Hon

Klostret Rupertsberg som det såg ut innan svenskarna förstörde det 1632. Teckning efter en numera försvunnen oljemålning omkring 1625.

kom att leva där till 1150, då hon tillsammans med 20 nunnor flyttade till det av henne grundade klostret Rupertsberg vid Bingen, där hon levde till sin död 1179.

Redan under tiden i Disibodenberg började Hildegard att med munkarnas hjälp nedteckna sina uppenbarelser och få dem prövade av påven och andra teologer. Uppenbarelserna förklarades vara av gudomlig art och skulle därför tas på allvar. När Hildegard blev osäker och inte vågade följa de bud hon fick från ovan, drabbades hon av allehanda plågor, som inte försvann förrän hon gjorde som Herren befallt. Uppenbarelserna skildras i *Liber Scivias*, som finns i en illustrerad handskrift från c:a 1230.

Klostret Rupertsberg blev precis som Disibodenberg snart för trångt för alla som sökte sig till Hildegard, och 1165 grundades därför ett dotterkloster vid Rüdesheim. Klostren fick höga beskyddare, kejsar Barbarossa och ärkebiskopen av Mainz, som båda

Hildegard på ett frimärke från Liechtenstein 1983.

var personliga vänner till Hildegard.

Från 1141 och till sin död 1179 ägnade Hildegard all sin tid till att författa, korrespondera med den tidens stora, samt dikta och komponera musik, som avvek från den då härskande gregorianska sången och som spelas än i dag. Hennes skrifter handlar – som förutom dem som skildrar uppenbarelserna – om naturvetenskap och medicin. Hennes kunskaper om läkeväxter är giltiga ännu i dag; på svenska finns såväl hennes örtabok som hennes kokbok. För sin tid hade Hildegard mycket stora kunskaper inom flera vetenskaper. Genom hela sin levnad fick hon hjälp och stöd från munkar. De författade även hennes biografi vilken fullbordades strax efter hennes död.

Hildegard räknas som en av medeltidens märkligaste kvinnor och hon finns också representerad på åtminstone två frimärken.

Hildegard på ett frimärke från Västtyskland 1979, utgivet till 800-årsdagen av hennes död.

Ett frimärke från Lichtenstein 1983, ur en serie om "Människoandars stora verk" visar Hildegard när hon tar emot en vision och på ett tyskt frimärke från 1979 ses hon skriva ner uppenbarelsen. Hon lär i en vision ha fått veta när hon skulle dö den 17 september 1179, och det tyska frimärket gavs ut 800 år därefter.

Det finns en viss anknytning till Sverige, en dystur sådan. Rupertsberg skövlades av svenskarna under det 30-åriga kriget. Men i Vatheuers bok om Hildegard finns en bild som visar hur klostret såg ut före kriget.

Ermesinde av Luxemburg

var dotter till Henrik av Luxemburg, greve av Namur och Agnes av Geldern. Ermesin-

de föddes 1186, och som seden var vid denna tid, gifte hon sig redan 1193 med Theobald, greve av Bar. 1196 grundades Luxemburg som grevlig dynasti. Fadern dog samma år, och Ermesinde, som var enda barnet och arvtagare, blev grevinna av Luxemburg vid tio års ålder. Efter Theobalds död 1214 gifte hon samma år om sig med Waleram, hertig av Limburg. De fick tre barn tillsammans och bland deras ättlingar i senare led kröntes några till tysk-romerska kejsare. Waleram dog 1226 och därefter styrde Ermesinde Luxemburg, efter 1235 tillsammans med den då myndige sonen Henrik.

Ermesinde var en omtyckt härskare. Hon var öppen för vad som hände i omvärlden och genomförde en del förändringar som bland annat gynnade borgarna. Städerna fick rättigheter att styra sig själva genom råd och rådsherrar och borgmästare utsågs bland borgarna. Ämbeten som dittills betraktats som ärflika inom adeln och kyrkan kunde nu tillsättas med andra kanske mera lämpliga personer. De stadsrättigheter som Ermesinde utverkade gav borgare och hantverkare ökad möjlighet att driva handel både inom och utom landet. Detta var helt i linje med vad som hände i andra stater i Europa vid denna tid. Ett frimärke från Luxemburg visar när Ermesinde överlämnar stadsrättigheterna till borgarna i Echternach 1236.

Det är svårt att fastställa var Ermesinde höll hov. Den första borgen hade byggts i Lucilinburhuc, nuvarande staden Luxemburg,

Borgen Lucilinburhuc på ett frimärke från Luxemburg 1969.

Ermesindes grevliga sigill från 1238, avbildat på ett frimärke från Luxemburg 1986.

Ermesinde återgiven på ett frimärke från Luxemburg 1932.

Ermesinde överlämnar ett frihetsbrev till borgarna i Echternach 1236. Frimärket är utgivet till 800-årsminnet av hennes födelse.

burg, i början av 1000-talet, och kanske var det där Ermesinde residerade. Resterna av borgen är ännu synliga mitt i staden. Först 1354 genom Wenzel, greve av Luxemburg och konung av Böhmen, blev Luxemburg ett hertigdöme som det är än idag. Wenzel var Ermesindes ättling i sjätte generationen.

Ett frimärke från Luxemburg visar Ermesindes grevliga sigill från 1238. Samma motiv finns på frimärket från 1932, som också anger Ermesindes regeringstid, 1196-1247.

Det är inte så enkelt att finna uppgifter om denna märkliga kvinna ur tidig medeltid, Luxemburg var ju ingen stormakt och dessutom var hon just bara en kvinna. Troligen deltog hon inte heller i de strider om ökad makt och större landområden som på

gick i andra delar av Europa. Det är sådant som brukar bli stoff i historieböckerna. Trots det så finns hon på frimärken, vilket visar hennes betydelse, kanske även för senare tiders medborgare i Luxemburg.

Elisabeth av Ungern

föddes 1207 i Bratislava, som dotter till Andreas II, konung av Ungern och Gertrud av Andechs-Meranien. Som fyraåring trolovades hon 1211 med Herman, son till lantgreve Herman av Thüringen, och fördes till Wartburg för att uppfostras vid det lantgrevliga hovet. Som följeslagare fick Elisabeth en ung adelsman, Walter av Vargila, i vars famn modern Agnes placerade sin dotter och bad honom ta hand om denna "sin största skatt". I brudföljet fanns även Guda, en jämnårig flicka, som tjänstgjorde som lekkamrat och kammartärna. Både Guda och Walter följde sedan Elisabeth i hela hennes liv.

Lantgreveparet Herman och Sophie hade flera barn och bland dem växte Elisabeth upp och fick sin uppfostran. Hovet i Wartburg var livligt med många gäster och fester, där ordnades torneringar och där hölls sångarfester. Den mest kända är den sångarstrid som hölls några år före Elisabeths ankomst, den som Richard Wagner gjort till en opera, "Tannhäuser". De kringvandrade trubadurerna, "Minnesänger", gäs-

Slottet i Wartburg, där Elisabeth växte upp, på ett frimärke från Östtyskland 1966.

Elisabeth visar upp sina rosor för en sväger, en sägenomspunnen händelse som illustreras på detta frimärke från Monaco 1969.

tade ofta Wartburg, t. ex. Walter von der Vogelweide och Wolfram von Eschenbach.

Elisabeth deltog i alla lekar och andra aktiviteter, men drog sig ofta undan för att i ensamhet söka sig till slottskapellet, där hon kände sig mera hemmastadd. Hon hade motvilja mot hovlivets krav på smycken och praktfulla kläder, något som gjorde att hon av hovfolket betraktades som lite besynnerlig och detta gav upphov till tvister. Samtidigt följde hon gärna seden att ge allmosor och det i så hög grad att också detta gav upphov till misshälligheter.

Elisabeths trolovade Herman avled redan 1216 och den näst äldste sonen Ludvig övertog såväl arvsföljd som Elisabeth. De gifte sig fem år senare och fick tre barn: Herman, Sophia och Gertrude. Barnen kände varandra väl och delade intresset för välgörenhet av alla slag. Korstågen avlöste varandra och korsfararna kom hem med nya sjukdomar som främst drabbade de fattiga. Hit hörde spetälskan, som drev dem som drabbats ut ur gemenskapen. Det unga fursteparet ordnade sjukstugor för spetälska och Elisabeth tog själv hand om de mest otäcka sårn. Detta sågs inte alltid med blida ögon av det övriga hovet.

Vid midsommartiden 1227 drog Ludvig ut som korsfarare och redan i augusti föll han offer för en feber. Denna nyhet nådde Wartburg i september när Elisabeth just fött deras tredje barn. För Elisabeth var nu "hela

världen och dess lycka död”.

Till en början hade Elisabeth svårigheter att fortsätta leva det liv hon och Ludvig hade vant sig vid. Hennes svågrar var inte så intresserade av välgörenhet och drog in hennes tillgångar för att hindra henne att slösa med pengar. Enligt några källor blev hon t. o. m. fördriven från hovet, men troligen drog hon sig själv därifrån. En sägen berättar hur hon gick ut med bröd till de fattiga, men hindrades av en sväger som ville se vad hon hade i korgen. ”Rosor” sade Elisabeth och när svågern drog undan duken så var korgen fylld med rosor, inte bröd. Denna händelse finns återgiven på ett Röda Korsfrimärke från Monaco 1969.

Elisabeth var mycket verksam de sista fyra åren hon hade kvar att leva. Hon ordnade så att de två äldsta barnen fick stanna vid furstehovet för att få sin uppfostran där. Den yngsta dottern placerades i Altenbergs kloster. Själv flyttade hon till Marburg där hennes biktfar Magister Konrad levde. Där inträdde hon som tertiär (lekman) i den helige Fransiscus tredje orden. Franciscanerna krävde ju fattigdom, men Elisabeth behöll sitt personliga arv efter maken och byggde ett sjukhus – det tredje i hennes liv. Där vårdades de svårast och fattigaste sjuka och Elisabeth deltog själv i allt arbete. Hon delade ut mat och pengar till de fattiga, som i stora skaror samlades i staden.

Magister Konrad såg tidigt att Elisabeth hade själsliga gåvor som var ovanliga och lade på henne stränga botgöringar för att spåka både själ och kropp. Bl.a. tog han ifrån henne Guda och tre andra trogna tjänarinnor, som varit med henne sedan barn-

Ungern gav 1932 ut fyra frimärken för att ihågkomma 700-årsminnet av Elisabeths födelse.

På detta återges hon efter en målning av Alexander Liezen-Meyer.

Ungern gav 1944 ut en serie frimärken, ”Förtjänstfulla kvinnor”, däribland denna bild av den Heliga Elisabeth (som hon kallades i Ungern).

Västtyskland har uppmärksammat Elisabeth von Thüringen (som hon kallas i Tyskland) med bl.a. detta frimärke som ingår i en serie ”Berömda tyskar” från 1961.

Västtyskland gav 1949 ut en serie frimärken, som avbildar människor som utfört välgörenhet. På detta 8-pfennigmärke avbildas Elisabeth.

domen och nu hjälpte henne i Marburg. Dessa fyra och Magister Konrad har senare vittnat om hennes helighet.

Elisabeth måste ha varit ovanligt stark och frisk för att orka med det hårda liv hon förde. Hon dog i november 1231 efter en kort tids sjukdom och vid hennes dödsbädd och senare vid hennes sarkofag inträffade under. Vid begravningen hyllades hon som ett helgon och redan 1234 kanoniserades hon av Gregorius IX.

Elisabeths kvarlevor förvarades under några århundraden i ett guldklätt relikskrin i Elisabethkyrkan i Marburg, men under reformationstiden bröts skrinet upp och re-

likerna försvann. I Guldrummet på Historiska museet i Stockholm finns ett relikskrin som kejsar Fredrik II på 1230-talet lät göra, avsett för Elisabeths kranium. Det är en romersk agatskål smyckad med guld och ädla stenar. Svenskarna tog den med sig hem från Würzburg 1631.

Elisabeth var oerhört omtyckt redan under sin levnad och är fortfarande ett populärt helgon, framför allt i Ungern och Tyskland. Hon finns avbildad på flera frimärken från dessa länder. I Budapest finns det en staty av henne i den stora Stefansbasilikan och en träskulptur från 1400-talet finns i Frötuna kyrka i Uppland.

Katarina av Siena

föddes i Siena 1347, som yngsta barn till färgaren Jacopo Benincasa och Lapa di Puccio di Piagente. I familjen fanns det 13 barn. Katarina var egentligen tvilling, men systemen dog i späda ålder. Redan som liten fick Katarina kontakt med det andliga. Hon förde samtal med Gud, som visade henne hur hon skulle leva och, när så behövdes, gav henne kraft att hjälpa andra. Den helige Domenicus blev hennes skyddshelgon och till hans kyrka San Domenico gick hon varje dag i mässan.

Italiens städer var vid denna tid inblandade i stridigheter med varandra, en följd av den kamp om makten som fördes mellan kejsaren och påven. Båda ville ha den totala överhögheten över såväl kyrka som stat och de italienska städerna höll på än den ene, än den andre och var ständigt i strid med varandra. Siena stred bland annat mot Florens, och tidvis pågick det strider på gatorna i staden. Katarina gick dock alltid säker och utan fruktan omkring i staden.

Egentligen ville Katarina helst bli eremit, men det tillät inte Gud, utan hon levde som "eremit" i sitt hem, enkelt och utan mer än vad som krävdes för att överleva. Hon fick dock delta i det stora hemmets alla göromål; det var många munnar att mätta. Utöver själva familjen fanns det ett antal lärningar och gesäller som skulle ha husrum och mat. Familjen lät henne vara ifred med

På detta frimärke från Vatikanstaten 1962 avbildas Katarina efter en fresk av G. A. Bazzi.

sina visioner och böner. Hennes botövningar innebar att hon gisslade sig och avstod från all bekvämlighet. När hon blev giftsvuxen vid 12-13 års ålder, klippte hon av sig sitt vackra rika hår för att inte vara tilldragande för någon friare. Detta retade hennes bröder och även hennes mor, som sedan lät henne sköta allt hushållsarbete ensam. Det gjorde hon dock med glädje, serverade alla god mat, men åt själv endast råa grönsaker och vatten.

Över allt annat ville hon bli en "mantellate", botsyster i San Domenicus tredje orden, vilket innebar att leva i botgöring och bedriva välgörenhet, men inte nödvändigtvis leva i celibat. Många av systrarna i denna tredje orden var gifta med en botbroder i samma orden. De skötte bl.a. sjukvården vid de sjukhus som fanns och även i hemmen om så behövdes. Ordet "mantellate" syftar på den mantel som såväl systrar som bröder bar.

1363 gick Katarinas önskan i fullbordan. Hon blev då en botsyster och arbetade sedan resten av sitt liv med att vårda sjuka.

Katarina ville lära sig läsa för att själv kunna ta del av brevvarier och tideböner, men det gick trögt och till slut gav hon upp. Vår Herre skulle säkert ge henne möjlighet att kunna läsa om han ville det. Och så plötsligt en dag kunde hon läsa. Däremot kunde hon troligen inte skriva utan dikterade brev och böner för bl. a. sin biktfar Raymond av Capua.

Under Katarinas levnad uppehöll sig påvarna i Avignon i Frankrike, mer eller mindre fångna hos den franske kungen. Birgitta

500 år efter Katarinas kanonisering gav Italien ut en serie frimärken, ett med detta träsnitt från San Domenico och ett med en fresk av Andrea Vanni.

Birgersdotter försökte under sin tid i Rom få påven att återvända dit och efter hennes död fortsatte Katarina detta arbete. När inte hennes brev hjälpte besökte hon Gregorius XI i Avignon 1376 och faktiskt återvände påven följande år till Rom. Katarina besökte även nästa påve, Urban VI i Rom, och brevväxlade flitigt med honom. Genom påvens försorg fanns det alltid en munk i hennes närhet för att uppteckna hennes visioner och de under som skedde runt henne.

Katarina fick som gåva av Gud att kunna se in i människors själar, hon kunde frålsa dem som var på farliga vägar och hon kunde driva ut onda andar. Detta gjorde att hon snart hade en "barnaskara" hos sig, människor som betraktade henne som sin "moder". Hon hade svårt att vistas i närheten av människor med orenheter i sina själar - enligt hennes åsikt luktade de förfärligt.

Katarina kom att betraktas som ett helgon redan under sin levnad. Hon blev ofta

smittad av de svårt sjuka som hon vårdade och kunde själv nästan vara döende, men blev mirakulöst frisk så fort någon behövde hennes hjälp. Hon stigmatiserades men bad Gud att sårerna inte skulle synas, endast kännas. När hon låg på sin dödsbädd blev dock sårerna synliga. På två av de frimärken som gavs ut till hennes minne syns dessa sår.

Katarina dog i kretsen av sina "barn" den 29 april 1380. Sjuka som knäböjde vid hennes bår blev friska och även andra under skedde. Hon kanoniserades 1461. Man vet ganska bra hur hon såg ut: på en pelare i kyrkan San Domenico finns en bild utförd av en av hennes "söner".

Biktfadern Raimond skrev Katarinas bio-

1938 gav Frankrike ut ett frimärke som avbildar påvepalatset i Avignon.

grafi och han hade ju möjlighet att prata med dem som levt med henne och även med hennes mor Lapa, som överlevde sin dotter. Dessutom finns många av hennes brev bevarade, vilket gör att man vet ganska mycket om hennes liv. Hon dikterade också ner sina böner, som finns bevarade i 26 band. Dessutom finns en "Dialogue" där hennes upplevelser under visionerna finns beskrivna.

Dessa tre italienska frimärken gavs ut 1948, 600 år efter Katarinas födelse.

Ett visar henne som Italiens skyddsängel, ett när hon ger bort sin mantel och ett tredje när hon dikterar brev.

Katarina är ett populärt helgon i Italien och finns representerad på flera frimärken, avbildad när hon ger bort sin mantel, dikterar brev eller som Dominikanerordens skyddshelgon. Träsnittet från San Domenico finns på ett märke liksom en byst utförd på 1400-talet, inte så långt efter hennes död.

Katarina blev skyddshelgon för Dominikanerorden och avbildas här enligt en kopparbyst från 1400-talet.

Jeanne d'Arc

är kanske den mest kända av dessa fem medeltida kvinnor. Det är inte så att hon finns avbildad på flest frimärken, men rent litterärt finns det mycket skrivet om henne, antagligen därför att hennes korta liv var så fyllt av dramatiskt stoff.

Jeanne föddes 1412 i byn Domrémy vid Meuse, yngst av fem syskon. Fadern var bonde och verkar ha varit rätt betrodde av övriga bybor. Modern, Isabelle Romé, lärde sina barn både att arbeta och att bedja; däremot var det föga troligt att Jeanne kunde läsa och skriva. Men en av hennes bröder blev präst.

Jeanne levde ett vanligt liv för en bondflicka i Frankrike och deltog i alla de sysslor inomhus och utomhus, som hörde till flickornas vardag. Hon var stark, snabb och rörlig, på något sätt väl förberedd för det hårda liv som skulle bli hennes.

Som trettonåring fick hon sina första visioner: hon förnam ett starkt ljus och en röst som manade henne att vara stark och att behålla sin kyskhet. Hon blev tydligen inte rädd, hon var väl förtrogen med helgon som redan som mycket unga hellre valde

martyrdöden än äktenskap.

Runt om i landet rasade hundraårskriget mellan Frankrike och England. Den franske kungen var sinnessjuk och hans son Karl utan självförtroende. I slag efter slag vann engelsmännen stora segrar. England hade dessutom hertigarna av Burgund på sin sida, hertigar som också var intresserade av ta makten i Frankrike. I Domrémy höll man på den franske kungen, så när rösterna började mana Jeanne att befria Frankrike, kändes det antagligen bara naturligt för henne att följa uppmaningen.

På något sätt lyckades denna unga kvinna ta sig fram till den unge tronföljaren där hon sattes på prov av prästerna för att de skulle kunna avgöra om de röster hon hörde var äkta. Karl trodde henne och 1429 fick hon en här, som hon, klädd i skinande rustning, ledde mot det av engelsmännen sedan flera år belägrade Orléans. Det lyckades Jeanne att befria Orléans och detta gav fransmännen hopp om fred. Hon vann ytterligare fyra slag och sedan förde hon Karl till Reims, där han kröntes till kung Karl VII av Frankrike.

När hon sedan drog mot Paris blev hon den 24 maj 1430 sårad och tillfångatagen av hertig Philip den gode av Burgund. Karl VII ansåg sig inte kunna betala lösen för henne, vilket däremot engelsmännen gärna gjorde och satte henne i fängsligt förvar. Nu startade den rättsprocess som varade ett år och som slutade med att Jeanne brändes på bål i Rouen. Hela detta år tillbringade hon i ett fängelse bevakad av engelska soldater, som inte behandlade henne särskilt höviskt. Trots att hon var engelsmännens fänge bestod den tribunal, som tillsattes för att döma henne, av franska jurister och teologer. Hon anklagades bl.a. för att vara häxa och kättare och dessutom hade hon ju uppträtt i manskläder, en stor synd på den tiden. Alla dessa förhör finns nedtecknade och Jeannes svar på domarnas frågor gör att vi vet mycket om henne. Denna lärda tribunal ställde ibland frågor till henne, som hon inte hade någon möjlighet att förstå, och de fick henne också att "underteckna" bekännelser, som hon inte kunnat läsa. Prästerna

lurade henne att tro att innehållet var något annat.

Under hela denna tid var Jeanne lugn och samlad, "lämna mig till Gud, varifrån jag kommer" var ett svar hon ofta lämnade. Hon älskade Gud och kyrkan, men om kyrkan ville att hon skulle göra något som var emot Gud, så lydde hon Gud allena. Hela tiden talade hennes änglar till henne, hon kände dem som Gabriel och Michael, och de gav henne styrka.

Den 30 maj 1431 kläddes hon i en svart mantel och fick en papperskrona med inskrift: "Apostel, Avfälling, Kättare, Avgudadyrkare". Hon bands fast vid en påle och fick ett kors att kyssa och när lågorna flammade upp runt henne ropade hon "Jesus". När de engelska soldaterna vände åter mot sitt läger muttrade de "Vi är förlorade, vi har dödat ett helgon." Hennes aska ströddes i Seine, och unga flickor strör numera ut vita blommor på samma ställe varje år den 30 maj.

Inte förrän 1460 började kungen göra något för att rentvå Jeanne. Men det tog fem år att få domslutet från 1431 annullerat och det dröjde till 1920 innan hon kanoniseras, men då hade hon dyrkats som helgon av vanliga fransmän sedan 1400-talet.

Jean Gerson, lärd man och teolog, var den ende av prästerna som trodde på Jeanne och hennes visioner. Han spådde dock att hon skulle bli misstrodd och illa behandlad av prästerskapet. Han fick rätt men

Jeanne d'Arc vid uttåget ur Vaucouleurs år 1429 på ett franskt frimärke från 1968.

Jungfrun från Orléans på ett franskt frimärke från 1946 i serien "Berömda personligheter". I samma frimärksserie avbildas bl.a. teologen Jean Gerson (1363-1429) och kung Karl VII av Frankrike (1403-1461).

han dog 1429 innan häxjakten på henne började.

Man kan undra varför hon var så farlig, inte bara för engelsmän och burgundare, utan också för de franska prästerna och juristerna, för det var ju faktiskt de som dömden henne. Trots allt så räddade hon ju Orléans ur en flerårig belägring och gjorde därmed det franska riket en stor tjänst. Visserligen fortsatte kriget ytterligare en tid, men sedan engelsmännen förlorat några slag drog de sig ut ur Frankrike 1453.

Nu räknas Jeanne d'Arc som skyddspatronessa för Frankrike, men det finns märkligt nog inte så mycket filatelistiskt material om henne. Det tidigaste frimärket är från 1929; på det rider hon mot Orléans med Oriflamme – fanan – bakom sig. 1968 utkom ett annat frimärke med samma motiv – Jeanne till häst med en här bakom sig, på väg mot Orléans 1429. Ett annat frimärke visar hur hon tar emot budskap från sina änglar. I övrigt finns det frimärksmotiv som kan anses höra till hennes historia, såsom katedralerna i Reims och Rouen, Karl VII och Jean Gerson.

500-årsjubileet av Orléans befrielse firades 1929 med detta franska frimärke.

Avslutning

Att enbart använda det rent filatelistiska materialet för att levandegöra dessa kvinnor i en motivsamling anser jag vara svårt. Det gäller för övrigt de flesta medeltida personer som återfinns på frimärken. Då är det bra att kunna utnyttja annat material som på ett eller annat sätt hör samman med dem. Så finns t. ex. Hildegard von Bingen avbildad i sina skrifter, liksom hennes visioner. Hennes örtabok finns på svenska och hennes musik finns på en CD. Dessutom finns dem hon brevväxlade med av den tidens stora på frimärken.

När det gäller Ermesinde är det svårare, men där har jag i mitt eget samlande följt upp hennes efterlevande och noterat hur de steg i makt. Då handlar det visserligen mest om män, men de är ändå av hennes blod.

Elisabeth finns på många helgonbilder från olika delar av Europa. Hon finns som staty i en kyrka i Budapest och som redan sagts, faktiskt även i en svensk kyrka, Frötuna kyrka i Uppland. Till Elisabeth kan man även koppla de "Minnesånger" som kan knytas till Wartburg: Tannhäuser, Walter von der Vogelweide m. fl. och de finns både på frimärken och som illustrationer i handskrifter.

För Katarinas del finns det faktiskt så många frimärken som visar henne i olika situationer att det kanske skulle kunna räcka för att illustrera hela hennes liv och verk. Men till henne går det också lätt att koppla Avignon, Rom och de påvar som hon brevväxlade med. Jeanne d'Arc slutligen, hör verkligen till historien, till allt det som finns i text och bild från hundraårskriget, både från engelskt, franskt och burgundiskt håll.

Det är på detta sätt som jag tycker om att med hjälp av filatelistiskt och annat material göra dessa och andra gestalter ur medeltiden verkligt levande.

Källor och litteratur

Attwater, Donald,

The Penguin Dictionary of Saints.
Baltimore 1966.

Deen, Edith,

Great Women of the Christian Faith.
New York 1959.

Freytag von Loringhoven, Frank,

Europäische Stammtafeln.
Band 3. Tafel 106.
Marburg 1970.

Gorys, Erhard,

Lexicon der Heiligen.
München 2001.

La Grande Encyclopédie, vol. 16.

Paris 1990.

von Stotzingen, Gertrud,

Den heliga Elisabeth av Thüringen.
Vejbystrand 1991.

Stolpe, Sven,

Jeanne d'Arc.
Stockholm 1949.

Undset, Sigrid,

Katarina av Siena.
Stockholm 1957.

Vattheuer, Ingeborg,

Hildegard von Bingen: helhetens och
helandets förkunnare under 900 år.
Vejbystrand 1998.

Women in World History:

A Biographical Encyclopedia, vol 5.
Yorkin Publication. Waterford, CT. 2000.